

CORINA ISABELLA CSISZÁR

Jocul în Maramureș

Marea bucurie a poporului român este jocul. În județul Maramureș se practica duminica obiceiul numit „Jocul la șură”, „Jocu pă arie” sau „Jocul la ștenă” care se organiza doar ziua.

În Maramureșul Istoric se juca „Învârtita”, care era diferită în funcție de zonă, „Feciorescu”, „Dansul lui Vili”, „Răchițaua”, „Jurelu”, „Sârba”, „Mătura”, „Oglinda”.

Performera Palaga Grigor din Oncești a descris maniera în care se desfășura dansul în vremea tinereților sale: „Am umblat și la jocuri și la vergele și la clăci de dus gunoi. De la 15 ani am djucat în joc. Am avut o pretină lângă mine, vecină, i-o zâs Maria lu Pătru Ioanii. Zâce mă-sa: „Ie-o și pă Pălăguța la joc, că or si și feciori mai săraci și or djuca-o și pă ie.” Eu de mică am avut defect la un ochi. Da m-o djucat și gazde că tare bine am știut djuca. Când merem, zicem „Lăudăm pă Iisus!” „Noa, treceți și șideți!” Ne-am pus să șidem. După aceea o zâs de-nvârtit, de horit. Să făce demult jocu la căs, avea feciorii căs. Api mai demult și în șură s-o făcut pă arie și afară. Da io așa țân minte că în casă am fo, sara să făce vergele. O fo muzicanți din sat, Nuțu lu Lupu Bătrân i-o zâs în sat. O mai fo a lu Rogneanu, Strâmtureanu, de aieștia țigani din sat. Și api zine djocu alungu satului feciorii cu ceterașu și horeu:

De n-ar si Deorde a Babii,
Dator nimărui n-aș si,
Deorde cu Măria lui
N-aș si dator nimărui.

Demult, tăta lumea să uita la sfat când era djoc. Amu nu mai mere nime, tăta lumea șede în casă. Jucam cu tăți care m-o luat, n-o fo unu anumit și numa cu el să meri. Mă strâga fecioru pă nume când mă lua la joc: „Hai, Pălăguța Cârșnicului, hai, la joc.” Ori ne făce cu geditu semn. Fetele stăteau separat de feciori, api dacă n-am încăput apoi mai țaneu feciorii fetele pă jărunte, noa, ne mai pișcau. Și mereu și mamele când era joc de zi, sara nu mereu. Duminica era băută și mai mereu așa vecine și să uitau. Api în cămin mereu tăta lumea și să uita, oare cu cine gioacă fata me, oare cine o gioacă. Mereu cu horinci. Fetele care nu știeu juca, nu mereu la joc. Și la nuntă zăceu: „Ioi, ca n-o gioacă nime”. Sta și să uita dacă n-o învățat și n-o djucat și n-o fo mai glumeață. Dacă n-o avut un pretin sau un drăguț. Fecioru care te-o dus, te aduce și acasă, noaptea de la vergel. De la jocu de zi nu venea fata însoțată de fecior. Da pântru vergel venea fecioru și te cerea de la părinți: „Am



Joc; Foto: Ovidiu Grovu

venit să o t'em pă Pălăguță, o lăsați cu mine la vergel?" „Dacă ie vré, ducă-să”. Da' până nu te-o cerut la părinți, n-ai mǎrs. Dacă nu meri cu fecior, atunci cine te gioacă? Prima dată joci cu el, apoi el gioacă cu alta, tu joci cu altu'. Da' dacă nu te duce nime, stai acolo gură cască, și nu te ie nime. Ți-i mai mare rușinea de celelalte fete, te grăiesc rău a doua zi, „ioi, c-o zinit și n-o jucat-o nime. A ce-o zinit?” Zineu și lăturenii și chemați și nechemăți. Era mai demult la Crăciun un djoc cu Florenii. Și de Sfântu Ion, erau niște artiști ce vineu de pân Poienile Izei și zăceau cu zongoră și ceteră și cu gura. Așa era tătdeauna de Sfântu Ion. Înainte de a intra în post să făcea joc, joc de Lăsarea în Postu Crăciunului sau Postu Paștelui îi zică. Și méré fete și feciori la joc. Să făcē în casă și în șură. Demult erau zorele în grădinuță și măieran și să-ntruța feciorii. Mama două straturi de măieran punē acolo, cătă uliță. Și sara punem înt-o uieguță că n-o fo vase. Și sara vinē Vasalie a lu Deorde a lu Găvrilă, zinē Căpeteanu, Lozbă, tăți zineu și să-ntruțau. Duminecă era joc. Și străgau:

La mândra la Pălăguță,
Nici îs boi, nici îs văcuță,
Numa zioarele-n grădinuță
Mărg tăți răii și să-ntruță.

Meream să mă-nstruț și eu
Rău-i rău, nu-ncap de el.

Jucau în șură pă arie și femeile sta afară gură cască. Și api lua câte o zidere de apă și arunca pă femei să să ducă, să nu șadă-n poarta șurii. Era Feciorescu, De-nvârtit, Oglinda, Mătura, Sârba. La Jocu măturii ai stat pă scaun și ai ținut mătura. Și fetele și feciorii o fo în roată și un scaun cu mătura cu un băiat ori fată, o fo în mijloc. Și o mârș fata și l-o legat pă fecior c-o batistă sau o fată o legat fecioru, depinde cine era pă scaun, fată sau băiat. Și o djucat acolo-n roată. Și tăt s-o părândat așa, până s-o gătat. Și o fo niște pași anume a Măturii. Și mai zăceu un ptic de învârtit și mai méréu doi, tri să joace în roată și zăceu că-i Mătura.

Era și jocu Răchițaua. Tăt méréu câte doi și zăcém:

Frunză verde tri și tri
Du-te, de ai tu, Mări!
Du-te, de ai tu ciupoasă,
Zie alta mai frumoasă.
Frunză verde de briboi
Să-ntoarcem roata înapoi.

Și întorcem invers iară. Rățițaua să juca la nunți și la jocuri. Eu și amu le știu aieste jocuri. Îs femeie bătrână, da nu le-am uitat. Și pă nepoții aieștia atâta i-am djucat și atâta i-am învârtit. Da o și fost nepoții în dansuri la casa Iurca de Călinești, în ansamblu și fata și băiatu. Tăte djocurile le știu și ei.

Jucau Sârba, de la 1 la 10:

Frunză verde de briboi,
Hai, la Sârba să dăm doi
Și nainte și napoi.
Frunză verde a rățiții
Hai, la Sârba și-om da tri.
Frunză verde de măr acru,
Hai, la Sârba să dăm patru.
Pogonici, pogonici,
Hai, la Sârba să dăm cinci.
Pomu mândru cu cireșe
Hai, la Sârba să dăm șesă.
Măieram mândru la clop,
Hai, la Sârba să dăm opt.
Astă noapte o pticat roua,
Hai, la Sârba să dăm nouă.

Pâroaş cu apă răce,
Hai, la Sârba să dăm zăce.

Hai, la Sârba măi, băieți
Care vreți, care puteți,
Care numa rămâneți
Și vă liptiți de păreți.

Ață le-o mârș atunci la tăț hucuțal. Era Vasalia lu Găvrilă, Vasalia lu Gaboru lu Bledea, Vasalia lu Pătru Măriei Ileenii, aieștia tăți o condus jocu. Dacă ai ureche muzicală, di pă scaun știi deja melodia. Altfel, degeaba meri, că încurci tăță roata, degeaba gândești că vrei să joci, că nu poți. Tre să ai și o dragoste de joc.¹

Performa Anuța Șimon, din Sarasău, locuiește singură, pe ulița pădurii de conifere ce îi învăluie căsuța ca desprinsă din povești, cu mirosu-i îmbietor și proaspăt. Mătușa Anuța mărturisește că nici acum, la cei 83 de ani ai săi, nu știe ce înseamnă „a șide”. Acum, s-a oprit un pic din lucru, să stea cu noi în povești: „Era joc la cămin în tăță duminica. Méréu pă drum atunci. Amu nu vezi pă drum un fecior îmbrăcat țărănește. Méréu grupuri la joc, méréu fete și feciori, era ceteră, dobă. Înainte de a se construi cămin, jocu și nunțile să făceau în casă, erau două case și o tindă. Nu venea fecioru să cheme fata la joc, méréu tăți în grupuri. Feciorii laolaltă plăteau jocu, plăte muzicanții. Amu tăți mǎrg și zin, da nu să zici că mǎrg la un joc.”²

Performera Xenia Pop din Groșii Țibleșului ne descrie dansul așa cum și-l amintește de când era tânără: „Demult erau jocurile la șură, erau jocuri de coptii mai mici, mai puțanele și era joc de tineri. Și méré lumea la joc. De coptii erau cam de la clasa a cincea în sus, poate și mai micuți, care erau mai îndrăzneți intrau acolo în joc. Api mai dripăle acolo cum puté și jucau pă la căs. Méréu cu mama la joc și méréu mamele să vadă cu cine joacă fetele și place-ne de băieți și mai multe cele, c-am avut și pretenții. Și fata juca cu mai mulți feciori. Găta jocu iesta și zăcé feciorul: „tu, vezi, că pă la cela joc, te joc”, noa, jucai cu el.

Jocu începé de pă la vreo 3-4 după masă. Și de pă la vreo 8 să da marșu. Marșu să da să mǎrgă tăță lumea acasă la mâncare, așe să zicé. Făcé cu ceteraș, știem că-i marșu, noa, gata. Și api iară merem după aceie iară să începé de pă la vreo nouă. Da până asfințé soarele să fii acăsucă, să nu iei bățăică. Care n-o jucat, n-o jucat deloc ori o fo „plăcintă” ori o fo „pancovă”. Care jucau, jucau și cu cela, și cu cela. Dacă nu jucai bine apoi zicé fecioru: „apoi n-oi traje-o după mine!” Mama ne-nvăța de acasă, ne mai învărte. Și o fo o melodie, cu gura o cântam din șezătoare și jucam.

Mi s-a întâmplat că m-am dus cu fata mé la joc. Și era un băiat care o vinit, nu era din sat. Și zice fecioru căță mine: „Vai, fata dumitale n-o vrut să vie cu mine la joc.” „Da cum ai chemat-o?” „O jucat cu băiatu cela și pă cela joc am chemat-o ca să vie. Și o

¹ Performeră Palaga Grigor, 69 ani, Oncești, 2021.

² Performeră Anuța Șimon, 83 ani, Sarasău, 2021.

zâs că-i chemată deja de către alt fecior.” „Bagă de samă”, am zâs că aici la noi în sat dacă fata-i chemată la joc, nu mai poate veni și cu tine. Numa pă când s-o gătat jocu o putut juca și cu ié. Era ceteră, contră, când cârțâie cetera eram prezenți fetele, feciorii, tăți îmbrăcați țărănește, părinții și deu pă laiță.”³

A doua zi de Paști să făcé jocu mare de zî, că deja în perioada aia a anului, îi mai mică noaptea. Méréu la biserică și apoi era joc. Méréu feciorii după ceterași și coborau tăt horind. Când auzei doba tresărei, ai de mine, unde-s, zin! Abdé ai așteptat. Sara în a tria zî de Paști méréu la băută. Méré fecioru acasă la părinți și cerea fata și méré cu el dacă o lăsa. Mie îmi spunéu ai mei că mă lasă la băută, da dimineața merem la câmp. Și gazda căsî pregăte mîncare. Nu mânca tineretu atunci, numa să-mblăté. Béu două, tri sticle de horincă tătă noaptea, apă din fântâni și câte o gogoasă. Și te-mblătéi tătă noaptea. De pă la 14-15 ani intrau fetele în joc. M-am dus la Ioana lu Grigoruț la joc, eram cocoană și m-am urcat pă prag să mă uit la joc și m-o și luat feciorii să joc. Să juca Învârtita, Coasa, Baraboiu, Sârba, Rața. La Sârba juca numa feciorii. Erau anumiți feciori care strâgau la Sârbă:

Frunză verde, tri scaieți,
Prindeți Sârba, măi, băieți,
Care vreți, care puteți!
Frunză verde de trifoi,
Noi la Sârbă om bate doi
Frunză verde a iederii,
Noi la Sârbă om bate tri.
Frunză verde baraboi,
Să-ntoarcem Sârba napoi.

Mândra mé îi cosătoare,
Pă umăr și-o tras un sir,
Ies păduti la șpațir.

Mândra-și vré fa cămeșă nouă,
Pă cămeșă trebe lucru,
Mândra doarme ca butucu.
Pă cămeșă trebe a coasă,
Mândra-i tare puturoasă.⁴

Un străvechi și interesant obicei întâlnit în trecut în Maramureșul Istoric era „Strânsul finilor și al nepoatelor.” Acest obicei are ca rădăcini riturile legate de naștere și nuntă și ar putea fi încadrat între obiceiurile familiale, înțelegând aici prin familie, comunitatea sătească: nași, moașe, fini, nepoate. Moașa și nănașii sunt considerați părinți spirituali ai

³ Performeră Xenia Pop, 68 ani, Groșii Țibleșului, 2020.

⁴ Performeră Ileana Roman, 68 ani, Deșești, 2021.

noului născut și ai mirilor. De aceea, când nepoții sau nepoatele, finii sau finele cresc, ori când ajung să se căsătorească, ei își îndreaptă toată atenția spre părinții lor spirituali, spre moașa lor și spre nașii care au participat la botezul și la cununia lor. Strânsul finilor și al nănașilor se face de obicei în timpul iernii, în perioada cășlegilor, marțea, joia, sâmbăta sau duminica. Nănașii își adună finii pe care i-au botezat sau i-au cununat iar moașa își adună „nepoții” și „nepoatele” pe care i-a moșit. Performera Palaga Grigor ne explică cum se petrece evenimentul: „Nănașii satului strâng tăți sinii pă care i-o nănașit. Și îi duc la ei, fac mâncare și pune horincă, cam la vo câțiva ani, așa. Oaspeții sosesc încărcăți de felurite daruri la casa moașei și a nașilor. Finii și nepoții însoțiți de ceterași aduc la casa moașei și a nașilor și un brad împodobit asemeni pomului de Crăciun, bradul fiind „una dintre variantele cele mai frecvente ale Pomului vieții și ale Arborelui Cosmic. Simbolizează viața veșnică, tinerețea și vigoarea, mândria, curajul și verticalitatea.”

Performera Palaga Grigor ne dezvăluie cum se desfășura acest obicei din vremea tinereților sale: „Să adunau la moașa cu care o născut femeile. Mâncau, beu, horeu.” Oaspeții erau invitați să se așeze la masă și erau serviți ca la nuntă cu mâncare și băuturi tradiționale. În timpul mesei au loc dialoguri cu strigături satirice între moașă și nepoți și între nănași și fini:

Să trăia, cine-a trăi
Tăt nănașa cu sinii,
Și lumea cu oaminii.
Să trăia că bine-i șede,
Să cunune și să boteze.

După terminarea mesei moașa și nănașii primesc cadouri și bani, după care încep să joace toți invitații jocurile locale, „tropicita” sau „învârtita”.

Dragile mele nepoate,
Nu vă pot juca pă toate
Faceți bine și-așteptați
Că pă rând tăte jucați
Și guriță căpătați.

Apoi bărbații, dar și femeile se mai prind în „jocul babelor” și „de horit sau de băut pân casă”. Cu toții se țin de mână și se rotesc prin casă, balansându-se ușor pe piciorul stâng și horind în același timp, cântece de lume, după tactul ceterei, acest dans în cerc având un caracter ceremonial care ne trimite cu gândul la roata solară, la funcția de celebrare a cultului solar. Această petrecere avea atât rol financiar, moașa și nănașii adunând sume importante de bani, cât și rol de consolidare a relațiilor dintre fini și nași, moașă și nepoți.

Performera Palaga Grigor de dezvăluie un obicei interesant de cinstire a moașei la Oncești, la care participă doar femeile pe care le-a moșit aceasta: „Să adunau la moașa cu

care o născut femeile. Mâncau, beu, horeu:

Laolaltă am petrecut,
Până șperlă ne-am făcut
Și unde să petrec neveste,
Bărbații să nu s-arete,
Că așe-i rându-n botedjune
Bărbații să nu s-adune.

Și erau numa femei, fără prunci, o fo numa femeile și moașa. Și o avut ele muzică după ce o luat 2-3 păhare de horincă de asta tare. Făceu roată și tropoteu și strâgau și tot acolo erau cu moașa. Apoi o puneu pă moașă în mijloc și tăte pă lângă ie. Să trăiești moșică, apoi și pă mine m-ai moșât, apoi și pă mine. Și i-o dus daruri moașii, o față de perină, o ștergătoare, o oală, de aieste lucruri de casă.”⁵



Învârtită din Vișeu; Foto: Felician Săteanu

⁵ Performeră Palaga Grigor, 69 ani, Oncești, 2021.

Acest obicei din Maramureșul Istoric își are corespondentul și în Țara Chioarului și poartă denumirea de „uspățu de daruri” „răscumpărarea de daruri” în Preluca, „răscumpărarea” sau „plata osteneții” în Coaș. În Țara Chioarului părinții copilului sau ai copiilor, sunt cei care organizează petrecerea, când aceștia decid că nu mai doresc să aibă alți copii. Sunt răsplătiți moașa și nașii. Este răsplătită moașa care ajută femeia în timpul nașterii și nașii, părinții spirituali ai copilului. Între moașă și familie se stabilesc obligații reciproce durabile în timp. Se organizează o petrecere la care participă părinții copilului, nașii, fărtașii și rudele. Chemarea la ospăț era făcută de către chemători. Chemătorul era un bărbat căsătorit, ce nu purta semne distinctive cu această ocazie, iar formula de adresare era una de salut, urmată de invitația la „uspăț”. Invitații aduceau la ospăț plăcintă, prăjituri și țuică. Nașii și moșii aduceau cantități mari de mâncăruri gătite și câte o „găină înstruțată”. Petrecerea se organiza cu dans, era invitată orchestra formată din 3-4 instrumentiști, un primăș, două braci, vioară a doua, contrabas. După servirea mesei, oferirea darurilor (colaci, zădie, obiecte de uz casnic, bani), avea loc dansul, fie la șură sau în casă.